

TÜRK TARİH KURUMU'NUN 50. KURULUŞ YILDÖNÜMÜ

Türk Tarih Kurumu'nun 50. kuruluş yılı 15 Nisan 1981 de Ankara'da Kurum merkezinde törenle kutlanmış ve bir kokteyl verilmiştir. Törende Türk Tarih Kurumu'nun kurucu üyelerinden hayatta kalan Prof. Dr. Afet İnan ve Dr. Hâmit Koşay'a bu münasebetle birer hatıra şildi sunulmuştur.

Töreni bir konuşma ile Türk Tarih Kurumu Başkanı Ord. Prof. Enver Ziya Karal açmış, bundan sonra Türk Tarih Kurumu'nun bir numaralı kurucu üyesi Prof. Dr. Afet İnan anılarını anlatmıştır. Daha sonra Kurum'a kurulduğu gündenbergi sekreter, başsekreter ve Genel Müdür olarak 50 yıl emek vermiş olan Uluğ İğdemir, Kurum'un kuruluşu ve 50 yıllık çalışmaları hakkındaki raporunu okumuştur.

Törene Sayın Devlet Başkanı adına Genel Sekreter Yardımcısı Tuğgeneral Hasan Sağlam ile Anayasa Mahkemesi Başkanı Şevket Müftügil, Milli Eğitim Bakanı Korgeneral Hasan Sağlam, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Prof. Dr. Necmi Ayanoğlu, Sanayi ve Teknoloji Bakanı Şahap Kocatopçu, bazı büyükelçiler ve seçkin bir topluluk katılmıştır. Törene katılmayan Sayın Devlet Başkanımızla Milli Güvenlik Konseyi üyelerinden Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Nejat Tümer, Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Tahsin Şahinkaya, Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Sedat Celasun, Devlet Bakanı Mehmet Özgünes, Orman Bakanı Prof. Dr. Sabahaddin Özbek, Danıştay Başkanı Ragıp Tartan ve Türk Dil Kurumu Genel Yazmanı Cahit Külebi aşağıdaki kutlama telgraflarını göndermişlerdir:

SAYIN ORD. PROF.
ENVER ZİYA KARAL
TÜRK TARİH KURUMU BAŞKANI
ANKARA

Türk Tarih Kurumu'nun 50. kuruluş yıldönümü dolayısıyla düzenlenen törene davetiniz için teşekkür ederim. Türk Tarih Kurumu Yüce Atatürk'ün kurduğu ve düzenle yetiştirdiği seçkin bir bilim yuvamızdır. Kurum günümüze kadar temel amaçları olan Türk tarihi ve Türkiye tarihinin yanlış bilgilerden arındırılarak milletimize ve dünyaya gerçek belgeleri sunma ve önemli olayları aydınlatma yolunda başarılı hizmetler gerçekleştirmiştir. Bu alanda emeği geçen değerli tarihçilerimize şükran duygularıyla doluyuz. Kurum'un herşeyimizi borçlu olduğumuz Yüce Atatürk'ün doğumunun 100. yıldönümünde onun devrim ve ilkelerini yaymak ve yaşatmak konusunda kendisine düşen görevi etkin bir şekilde yerine getireceği inancı ile çalışmalarınızda başarılar diler, şahsınızda değerli üyelerinize, toplantıya katılan sayın konuklara içten sevgiler sunarım.

ORGENERAL KENAN EVREN
Devlet Başkanı

SAYIN ORD. PROF. ENVER ZİYA KARAL

Kurumunuzun 50. kuruluş yıldönümü münasebetiyle 15 Nisan 1981 Çarşamba günü vereceğiniz kokteyle ait nazik davetiniz için çok teşekkür ederim. Ancak, anılan tarihte tatbikat nedeniyle Diyarbakır bölgesinde bulunacağımdan maalesef katılamıyacağımı belirtir, Ulu Önder Atatürk'ün milletçe büyük bir coşku içinde 100. doğum yılını kutladığımız şu günlerde şerefli bir tarihe sahip Türk milletinin hizmetinde büyük vazifeler veren kuruluşunuzun başkanı olarak başta zatialinizin ve şahsınızda tüm mensuplarının bu mutlu günlerini kutlar, faydalı ve başarılı çalışmalarınızın devamını temenni eder, bu vesileyle en iyi dileklerimi sunarım.

ORAMİRAL NEJAT TÜMER
Deniz Kuvvetleri Komutanı,
Milli Güvenlik Konseyi Üyesi

SAYIN ORD. PROF. ENVER ZİYA KARAL
TÜRK TARİH KURUMU BAŞKANI
ANKARA

Türk Tarih Kurumu'nun 50. kuruluş yıldönümünü kutladığımız bu mutlu günde şahsınızda Türk Tarih Kurumu mensuplarını gönülden kutlarım. Daha nice yıl dönümlerini aynı heyecanla, sağlık ve mutlulukla kutlamanızı diler, sevgiler yollarım.

ORGENERAL TAHSİN ŞAHİNKAYA
Hava Kuvvetleri Komutanı

SAYIN ENVER ZİYA KARAL
ORD. PROFESÖR
TÜRK TARİH KURUMU BAŞKANI
ANKARA

Türk Tarih Kurumu'nun 50. kuruluş yıldönümü dolayısıyla düzenlenen törene ait davetiyenizi aldım. Teşekkür ederim.

Türk tarihi üzerinde başarılı çalışmalarını, ATATÜRK Devrim ve İlkelerinin ışığı altında sürdüren ve sürdürecektir olan bu kuruluşa hizmeti geçen, başta siz olmak üzere değerli çalışma arkadaşlarınızı içtenlikle kutlar, başarılarının devamını dilerim.

ORGENERAL SEDAT CELASUN
Jandarma Genel Komutanı

SAYIN PROF. ENVER ZİYA KARAL
TÜRK TARİH KURUMU BAŞKANI
TÜRK TARİH KURUMU
KIZILAY SOKAK NO. 1 ATATÜRK BULVARI
ANKARA

Türk Tarih Kurumu'nun 50. kuruluş yıldönümü münasebetiyle vaki davetinize teşekkür eder, aranızda bulunamadığım için üzüntülerimi belirtir, en iyi dileklerle saygılar sunarım.

MEHMET ÖZGÜNEŞ
Devlet Bakanı

SAYIN ORD. PROF. ENVER ZİYA KARAL
TÜRK TARİH KURUMU BAŞKANI
ATATÜRK BULVARI, KIZILAY SOKAK NO. 1
ANKARA

Türk Tarih Kurumu'nun 50 nci kuruluş yıldönümü münasebetiyle göndermiş olduğunuz nazik davetinize teşekkür ederim. İşlerimin yoğunluğu nedeniyle aranızda bulunamıyorum. Selam ve sevgiler sunarım.

PROF. DR. SABAHATTİN ÖZBEK
Tarım ve Orman Bakanı

ORD. PROF. SAYIN ENVER ZİYA KARAL

Ulu Önder Atatürk'ün isteği ve önerisi üzerine 50 yıl önce kurulan ve tarihimize ışık tutmuş, onu aydınlatmış olan Kurum'a çalışmaları ile olumlu katkılarda bulunan tüm bilim adamlarımızın ve Kurum üyelerinin bu mutlu yıldönümü nedeniyle başarılarının sürmesini diler, saygılar sunarım.

RAGİP TARTAN
Danıştay Başkanı

SAYIN ORD. PROF. ENVER ZİYA KARAL
TÜRK TARİH KURUMU BAŞKANI
ANKARA

Türk Dil Kurumu'nun kardeşi kurumunuzun 50. yılının kutlanması törenine, aynı günde İstanbul'da daha önce saptanan bir konuşma nedeniyle katılmayışıma çok üzüldüm.

Uluslaşmamızın en büyük öğelerinden biri olarak Atatürk'ün kurduğu Türk Tarih Kurumu'nun birçok yüzüncü yıllar kutlaması dileğiyle saygılarımı sunarım.

CAHİT KÜLEBİ
Türk Dil Kurumu
Genel Yazman

Ord. Prof. Enver Ziya Karal'ın Konuşması

Sayın Devlet Başkanımızın Sayın Temsilcisi, Anayasa Mahkemesi'nin Sayın Başkanı, Sayın Bakanlar, Sayın Elçiler, Değerli Davetlilerimiz.

Türk Tarih Kurumu'nun kuruluşunun 50. yıl toplantısına geldiğinizden dolayı hepimize Türk Tarih Kurumu adına şükranlarımı sunarım.

Sayın Devlet Başkanımızın, geçen 5 Ocak'ta söylemiş oldukları nutuklarıyla Atatürk'ün doğumunun 100. yıldönümünü anma toplantıları, törenleri ve O'nu gelecekte hatırlatacak maddi hatırlatma çalışmaları başlamış oldu. Bütün bu çalışmalara bugün yurt içinde ve yurt dışında devam ediliyor ve yıl sonuna kadar da devam edilecektir. Anma törenlerinin ağırlık noktasını yeni Türkiye devletinin kuruluşunu sağlayan Atatürk'ün önderliğinde gelişen Türk Devrimi ve O'nun ilkeleri teşkil etmektedir.

Türk devrimi, etkileri bakımından, yalnız Türk ulusu adına yapılmış değildir. İnsanlığın kutsal tanıdığı tüm değerler adına da yapılmıştır. Hakkın haksızlığa, zalimlerin zulmüne, insanlığın kaba kuvvete karşı bir savaşı olmuştur. Bu niteliği ile bu savaşın başkomutanı Atatürk, ulusal kahramanlıktan evrensel büyük insan düzeyine yükselmiştir. Ve yine bu nedenledir ki, Atatürk'ün 100. yıldönümü, dünya ulusları, dünyanın en büyük örgütü olan Eğitim, Kültür ve Sanat Asamblesi UNESCO'nun kararı ile, Türk ulusunun yanında kutlanmaktadır.

Atatürk'ü evrenselliğe götüren, fikirleriyle yaptıkları arasındaki dengedir. Yaptıkları arasında yer alan, ve bağımsızlık savaşı aşamasını da kapsayan, Türk devrimi tüm ulusaldır. Dökülen kanlar, harcanan çabalar bakımından olduğu gibi yönetim ve amaç bakımından da ulusaldır. Ama bu olaylara egemen olan Atatürk'ün düşüncelerinde yansıyan felsefe, bütün milletler için uyarıcı bir meşale hükmündedir.

Bağımsızlık savaşının başında Atatürk kendisini şu fikirleriyle takdim etmektedir: “Özgürlük ve bağımsızlık benim karakterimdir. Bence bir ulusta şeref, haysiyetin, namusun ve insanlığın meydana gelmesi ve devam etmesi, o ulusun özgürlük ve bağımsızlığına sahip olması ile kaimdir.”

Atatürk'ün bu vasıfları Türk ulusunda bulunduğu için, kendi karakterinde de yaşamaktadır. Ne var ki, Türklerin haklarına saldıranlar bu gerçeği henüz kavramış bulunmuyordu. Bu nedenledir ki, Türk bağımsızlık savaşının bir hak savaşı olduğunu Atatürk, şu veciz sözleriyle açıklamıştır; “Her halde âlemde bir hak vardır ve hak kuvvetin üstündedir”. Bu noktadan hareket ederek hakkın bir gün haksızlığa uğrayan bütün uluslar için tecelli edeceğine ve insanlığın gerçek anlam ve niteliğine kavuşacağına inancını Atatürk şöyle açıklamaktadır: “Bütün mazlum uluslar bir gün zalim ulusları yok edeceklerdir. O zaman yeryüzünde zalim ve mazlum kelimeleri kalkacaktır. İnsanlık kendisine yaraşan bir toplum durumuna kavuşacaktır. Bizim ulusumuz o zaman bu amaca ulaşan uluslar arasındaki öncülüğü ile haklı olarak iftihar edecektir”. Yukarıda geçen bu düşüncelerden anlaşılıyor ki, Atatürk için bağımsızlık, ulusçuluk ve insanlık bir bütünü oluşturmuştur. Bu üç kavramdan son ikisinin, yani ulusçuluk ve insanlığın, uzlaşamayacakları konusunda bilginler arasında yaygın bir kanaat uzun zaman sürmüştür. İnsanlar ve uluslar arasında, başlıca görevleri, barışı sağlamak olan dinler bile, bu neticeye ulaşamamışlardır. Hatta uluslar arasında devamlı barış sağlamak şöyle dursun kendi ümmetleri yapılarında meydana gelen mezhepler arasında bile kesin bir barışın kurulduğu öne sürülememiştir. Geçmişe bakılınca bu görüşün çürüklüğü, gayet tabii, söz konusu olamazdı. Ama Atatürk daima geleceğin mimarı olmuştur. Eğer zaman zaman maziye bakmışsa, zaman zaman maziden güç almışsa bu mazide yaşamak için değildir. Mazi, aslında yok olan güçlerin toplamıdır. Onun için esas geleceği kurmaktır.

Bağımsızlığa gelince kimi aydınlar, bu kavramı dar anlamda kabul etmekteydiler. Onlara göre, bağımsızlık yalnız toprak sorunu ile ilgiliydi. Bir ulusun tüm toprakları işgal edilmedikçe o ulus bağımsız sayılırdı. Bu nedenledir ki, Atatürk'ü tenkit edenler bağımsızlık savaşı deyimindeki bağımsız kelimesini bile anlamsız buluyorlardı. Atatürk, bu düşüncede değildi. O'nun bağımsızlık düşüncesi şöyle idi: “Tam bağımsızlık siyasi, iktisadi, adli, askeri, kültürel v.b. her hususta tam

bağımsızlık demektir. Bu sayılanların herhangi birinden yoksun bulunmak ulusun ve yurdun, gerçek anlamıyla, tüm bağımsızlıktan yoksun olması demektir.”

Bu, tam bağımsızlık tarifindeki kavramlar arasında kültür bağımsızlığı üzerine dikkatler yoğunlaştırılınca Atatürk'ün tarih ile ve tarih üzerinde çalışmalarının anlamı ve amacı kolaylıkla anlaşılır. Bu çalışmaların Atatürk için bağımsızlık savaşımızın kültür alanında bir devamı olduğunu kabul etmede bir tutarsızlık görülmez.

Atatürk'te tarih tutkusu okul sırasında başlamıştır. Harp Okulu'nda iken, kazanılmış ve kaybedilmiş muharebeler vesilesiyle o muharebeleri yapan ulusları tanımak istemiştir. Onun için savaş, yalnız karşı karşıya gelen orduların çarpışması demek değildir; bu ordulara sahip ulusların bütün manevi, maddi güçleriyle de çarpışması demektir. Bu nedenle Atatürk'ün askerlik anlayışı da çok geniş bir alana yayılmaktadır.

Askerlik göreviyle sorumluluk duygusu arasındaki ilişkilerde tarih şahit yerini tutmaktadır.

Devrim aşamalarında ise tarih, Atatürk için hem bir savunma hem de bir ilham kaynağıdır.

Atatürk'ün başarılarında daima yüksek bir görev duygusuyla yüce bir sorumluluk duygusu göze çarpar. Bir başarısından sonra kendisine tebrikler, iltifatlar yağdırıldığı vakit bir çocuk mahcubiyetiyle “Ben, ancak vazifemi yaptım” demekle yetinir. Görev yaparken ise, ona egemen olan sorumluluk duygusudur. O kadar ki, bu duyguyu “Gerçekte sorumluluk yükü herşeyden hatta ölümden ağırdır” suretinde nitelemektedir. Neden Atatürk sorumluluğu bu düzeye çıkartmaktadır? Yine kendisinin verdiği cevap şudur: “Her an tarihe karşı hareketlerimizin hesabını verebilecek bir vaziyette bulunmak lazımdır.”

Öyle anlaşılıyor ki, tarih, Atatürk'e göre hem savcı, hem avukat, hem yargıçtır. Dolayısıyla nasıl bir doğal ve insancıl adalet var ise, Atatürk için, bir de tarihsel adalet vardır.

Atatürk, yeni bir Türk devletinin, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusudur. Önceki Türk devletlerinin tarihini incelerken, onları, bu yeni Türk devletinin vasıflarına sahip olup olmama yönünden eleştirir. Daha 1924'ten önce Türk ulusunun Osmanlı ve Selçuk devletlerini aşan, çok eski bir geçmişe sahip olduğuna inanmış bulunuyordu. Ne var ki, o, bu uzak geçmişte Türk'ün kendi bilincini unutmış olduğuna da kanaat getirmiştir. Bu kanaatini özellikle Osmanlı tarihi ile ilgili olarak şu surette tespit etmiştir: “Biz, cumhuriyet devrine kadar bilimsel, müspet ve gerçek anlamıyla ulusal bir devir yaşamadık. Dolayısıyla da ulusal bir tarihe malik olmadık”.

Şunu arz etmeliyim ki, Atatürk'ün burada işaret ettiği fikirlerinde tarihimize karşı bir saygısızlık söz konusu değildir. Tarihi 2 bölümde inceler. Birisi, ulusal olan devir; ötekisi ulusal olmaktan uzak olan devir. Tarih'e ulusallık yönünden baktığı için, dediğini de herhangi bir şekilde eleştirmeye imkânımız yoktur.

Osmanlı tarihinde sarfedilen gayretler acaba kimin yararınaydı? Ulusun isteği ve ihtiyacını karşılıyor muydu? Hayır. Sarfedilen gayretler padişah ve halifelerin, zümrelerin ve kişilerin ihtirasları içindi. Tekrar ediyorum, burada söz konusu

olan Osmanlı İmparatorluğunun medeniyet tarihi değildir. Sadece siyasal tarihi ve siyasal hedeflerdir. Atatürk devam ediyor: "Fatih Sultan Mehmet Doğu Roma'yı aldıktan sonra Batı Roma'yı da alarak eski Roma İmparatorluğu birliğini kurmaktan başka ne istiyordu? Yavuz Sultan Selim Büyük Arap Yarımadası ve Mısır'ı alarak büyük bir İslam İmparatorluğu kurmak girişimine kapıldı. Kanuni Sultan Süleyman Akdeniz'i bir Osmanlı gölü yapmak, Hindistan'da nüfuz sağlamak gibi çok şahane ve çok azametli bir siyaset izledi. Dikkat edilirse bu uğurda dış siyaset, yurdun ve ulusun yararına göre ayarlanmış değildi. Tersine, iç teşkilat, hanedan hırsları ve emelleri doğrultusunda ayarlanmış ve asıl unsur olan Türk milleti bu yolda fakir ve perişan durumda bırakılmıştır. Bu siyasetin sonucu nereye varıyordu? Türk olmayan imparatorluk halkına imtiyazlar, yabancı devletlere kapitülasyonlar adı altında ekonomik ve kültürel haklar ve ayrıcalıklar verilmiştir. Ya bu şahane siyasetten Türk ulusuna ne kalmıştır? İmparatorluğun yükünü taşımak, sefil ve perişan bir durumda yaşamak. Hal bu olunca, Osmanlı tarihi, padişahların şan ve şöhretlerini kaydeden bir destandan başka bir şey değildi.

Din tarihine gelince, o vakitlerde geçerli olan din tahakkümü özgür düşünceye olanak bırakmadı. Bu bakımdandır ki, yüzlerce vakanüvis yetişmiştir; fakat Türk ulusunda dünyaya söz geçiren, dünyada etki yapan bir tarihçi yetişmemiştir".

Bütün bu fikirler gösterir ki, Atatürk, kendisine kadar gelen tarih yönünden önem kazanmış olan düşünceleri eleştirmiş ve onların ulusal bakımdan değerlerini tartmış, ona göre değerlendirmiştir.

Osmanlı İmparatorluğunda kendi tarihimize karşı gösterilen bu kayıtsızlık, ulusal tefekkür ve bilinci de dondurduğu gibi, yabancı memleket ve uluslar tarihçileri de tarihimizi diledikleri istikamette ve diledikleri maksatlarla kullanmışlardır. Bu kullanma ilkin din adına olmuştur. Haçlı seferlerinden bu yana Fransa İhtilaline kadar, Hıristiyanlık ve Müslümanlık mücadelesi şeklindedir. Fransa İhtilalinden sonra buna bir de milliyet fikirlerine dayanarak Türkleri suçlama başlar. XIX. yüzyılın sonunda, Osmanlı İmparatorluğunun parçalanması sırasında bu iki iftiraya bir üçüncüsü eklenir. O da medeniyet adına Türkleri küçümsemek, bu suretle de onların yurtlarını, haklarını ve hakikatlarını inkâr etmek.

Bu vesile ile Atatürk, onların tarihe geçen şu iftiraları üzerinde durur. Türkler vahşidir, zalimdir. Bugünkü uygarlığı kabul edecek karaktere sahip değildirler. Kendilerini idare edecek durumda bile bulunmuyorlar. Tarihte herhangi bir uygarlık yarattıkları da görülmemiştir. Bunun yanında Türklerin sarı ırktan oldukları; yine geldikleri, gelmiş oldukları Asya'ya, Avrupa'dan ve Anadolu'dan kovulmaları gerektiği tezini savunmuşlardır.

Atatürk, Türk ulusunun haklarına herhangi bir tecavüzü küçümseyecek, affedecek, onu müsamaha ile karşılayacak bir karaktere sahip değildi. Bütün bu iftiralara karşı verdiği cevap şu cümlelerle ifade ediliyor: "Her çeşit iftira uydurmaktan daha kolay bir şey yoktur. Türkler, zalimdir, vahşidir, uygarlık vasıflarından yoksundur gibi esasen vahşilerin, zalim ve istilacıların haksız yere icat ettikleri bir formüldür. Bunu gevelemeleri kamuoyunu aldatmaktan başka bir maksada hizmet etmek için değildir. Bu zanlarında tamamen aldanmışlardır ve arzularında da hiçbir vakit muvaffak olamayacaklardır. Çünkü Türk tarihinin gerçek çehresi

bugüne kadar ortaya çıkarılmamışsa bu, hiçbir vakit çıkarılmayacak demek değildir”.

İşin garibi, Atatürk, bu düşünce ile Türk tarihinin savunucusu durumunda kalırken, yabancı tarihçilerin iftiraları kimi aydınlarımız tarafından da kabul edilmiş ve yazdıkları, tarihlere veya tarihi izahlara geçirilmiştir. Tabii bunların ulusal tarihten yana bir bilgisi yoktur. Bu konuda o kadar ileri gitmişlerdir ki, tarihin yanında Türkçeyi bile küçümsemişler, Türkçemizin bir ilim dili, bir edebiyat dili olamayacağını anlatmışlar; Türkçemizin kaba bir dil olduğunu söylemekten çekinmişlerdir.

Bütün bu nedenlerledir ki, Atatürk, ulusumuzun tarihte ihmal edilmiş, unutulmuş ve inkâr edilmiş haklarının ve hakikatlerinin araştırılıp bulunmasını, bağımsızlık savaşımızın geniş anlamı, sınırları içinde görmekteydi. Bu maksatla kendisinin kurmuş olduğu Türk Tarih Kurumu’nu, Türk Dil Kurumu’nu ve Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi’ni, araştırmalar ve öğretim yapmak üzere görevlendirmişti.

Atatürk’ün, Ankara’daki fakülteye, Dil ve Tarih - Coğrafya adını vermesi, bu üç kelimenin anlamının, ulus anlamına geldiği içindi. Türk tarihi, Türk Dili, Türk coğrafyası, Türk ulusu İstiklal Savaşı ile çağdaş manalarını kazanmışlardır.

Ulusumuzun ve dünya uluslarının Atatürk’ün 100. yıldönümünü kutladıkları bu yılda ve Nisan’ın 15 nci gününde Türk Tarih Kurumu’muzun kurulmuş olması bizim için gerçekten bir kıvançtır. Bu kutlama toplantımızı sizlerin yüksek huzurunuzda yapmamız da Kurumumuzun önümüzdeki çalışmalarını için en büyük destek olacaktır. Çok teşekkür ederiz.

Prof. Dr. Afet İnan’ın Konuşması

Sayın Misafirlerimiz,

Gençliğimin heyecanını yaşadım bugün. Evet, 50 yıl, yarım asır. Tarih Kurumu’nda çalışma ile geçen bu günlerimin güzel bir armağanı olarak verilen bu siltten hakikaten çok duyulandım, teşekkür ederim.

Müsaade ederseniz bir iki anımdan bahsedeceğim.

Türk Tarih Kurumu’nun kuruluşu için güzel fikirler ileri sürüldü. Atatürk’ün hakikaten tarihe çok meraklı olduğu, onu gayet ciddiyetle etüt ettiği bilinir. Bütün vesikalarda T. B. M. Meclisindeki nutuklarında, tarihten çok faydalandığı ve onunla birçok meseleleri de ispat etmeye çalıştığı görülür. Bu bir hakikat. Fakat bir taraftan da özellikle Türk milleti medeniyet eserleri bakımından ne suretle incelenmelidir? Bunun üzerinde çok durmuştur.

Ben, müsaade ederseniz, kendimden söz etmek istemiyorum ama, bu elli yılın çalışmaları içinde bulundum, Atatürk benim öğrenimim için yardımda bulunmuştur. 1927-29 yıllarında İstanbul Fransız Kız Lisesi’nde yatılı olarak öğrenciydim. Bir ders kitabında öyle bir terim kullanılıyordu ki Türkler hakkında. Türkler barbardır. Bir taraftan da, hiç unutmuyorum, kitabın bir yerinde ikinci derecede bir ırktır, sarı ırka mensuptur deniliyor. Bu benim o zaman çok gücüme gitmişti. Hakikaten tiplerimize baktığımız zaman Avrupalılardan bir farkımız yoktur. Mesela İsviçre’de bulunmuştum daha evvel, lisan öğrenmek için. Onlarla da aramızda

bir fark göremiyordum. Niçin böyle bir deyim kullanılıyor. Öğretmenimize bu hakikate uygun değil, dedim. Ben bunu öğrenmeyeceğim. Hiçbir cevap vermedi. Peki, dedi. Fakat okul kitabı yazıyordu. Tatilde bunu Atatürk'e gösterdim; ama heyecanlı olarak. Baksanıza dedim, biz hem barbarız, hem de ikinci derecede ırk, sarı ırk. Sarı ırk denmesi bir şey değil; ama niçin ikinci derecede bir ırk oluyoruz. O sırada Atatürk de Wels'in tarihini tercüme ettirmiş, onları okuyordu. Bir de İstanbul Üniversitesindeki tarih profesörlerinin ders notları yığınla önünde. Bana al sen de bunları oku, dedi. Bu, böyle olamaz, bunun üzerinde duralım. Ben, hiçbir şey anlayamadım. Duralım, ama ne yapacağız? Kitaptakini mi değiştireceğiz? Ondan sonra bir de baktım, mebuslar arasında olan tarihçileri çağırdı. Onlarla konuşmaya başladı. O zaman Ankara'da üniversite yoktu. Yalnız Hukuk Mektebi bulunuyordu. İstanbul'dan da bazı kimseler bu konuşmalar için çağırılmaya başlandı. Nihayet, Türk Ocağı'nın Kurultayı toplanacaktı. Benim de Musiki Muallim Mektebinde öğretmen olarak ilk senemdi. Oraya Aksaray'dan delege olarak göstermişlerdi. Bu toplantıda isimleri çok tanınmış şahsiyetler vardı. Yalnız içlerinde hanım olarak kimse yoktu.

Atatürk, bir gün bana sordu: Kurultayda neler konuşuluyor? diye. Ben de duyduklarımı söyledim. Peki, sen bir şey söylemeyecek misin? dedi. O tarihte Musiki Muallim Mektebi'nde yeni öğretmenliğe başlamıştım. Yurtbilgisi dersinde bir tatbikat yaptırmıştım. Belediye seçimleri için kızlara da, erkeklere de oy verdirdim. Bir öğrencim itiraz etti: "Yürürlükteki kanuna göre yalnız erkekler oy verebilir, halbuki siz kız arkadaşlarımıza da verdirdiniz". İşte o zaman ben, bundan da esinlenerek ve üzerinde durarak kadın hakları üzerinde Atatürk'ün teşvikiyle bir konferans vermişim, Türk Ocağı'nda (3 Nisan 1930). Türk Ocağı'ndaki Kurultay için Atatürk, bir şeyler yap dediği zaman ise orada o kadar saygı duyduğum yaşlı kimseler vardı ki, ben onlara karşı nasıl konuşurdum? Türk Ocaklarının tüzüğünü getirtti. O metinde Türk tarihiyle de uğraşılır deniyordu. Bunun üzerinde durdu ve birkaç kişiyi de çağırarak Kurultaya teklif yapılmasını istedi. Ben de tarih üzerine bir konuşma yaptım. Kurultayda kabul edilen esasa göre bir tarih heyeti teşkil edildi ve çalışmaya başlandı. Fakat Türk Ocakları kapanınca 15 Nisan 1931'de Atatürk'ün emri ve birçok üyelerin teklifi ile bir Cemiyet kurulmuştur. Türk Tarih Cemiyeti'nin de çalışmaları, Türklerin medeniyete hizmetleri konusu üzerinde idi. Bunlar müsveddeler halinde basıldığı zaman, sahifelerin bir kısmı basılmış, bir kısmı da boş bırakılmıştır. Herkes tenkidini yazsın diye.

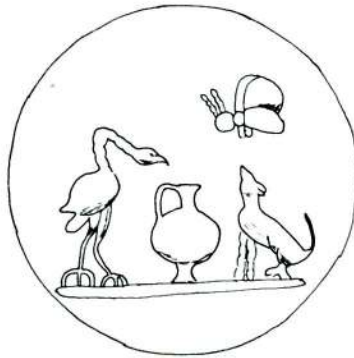
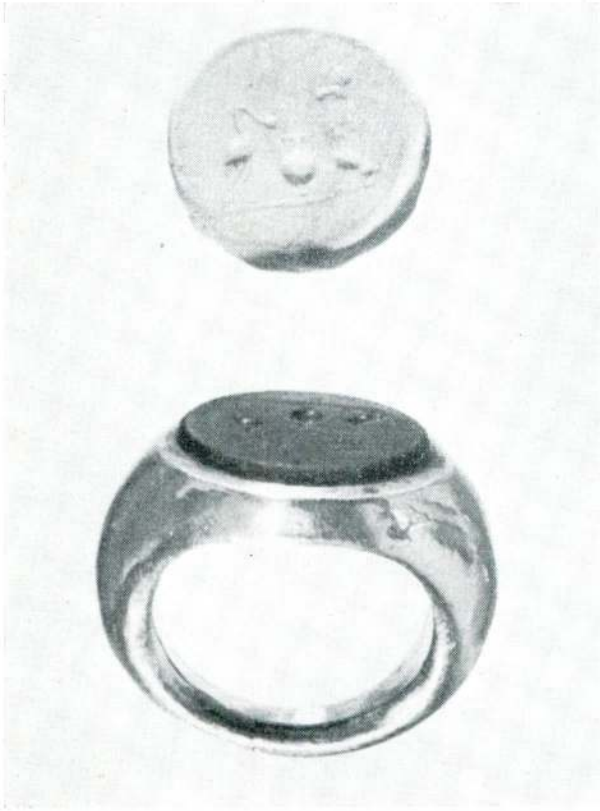
Ben, Atatürk'ün entelektüel hayatında bu eleştirilerin fevkalade faydalı olduğunu görmüşümdür.

Tarih Kurumu'nda bunlar uzun uzadıya, günlerce okunmuş ve münakaşa edilmiştir.

Tarih Kurumu'na Atatürk'ün ilgisi her zaman devam etti. Mesela bugün dahi bana sorarlar; Tarih Kongrelerinde Atatürk'ün bir nutku yok mudur? diye, yoktur ama daimi olarak bütün yapılan tebliğler, yanında münakaşa edilmiş ve tamamen tasvibinden çıktıktan sonra asıl kongrede okunabilmiştir.

Bir de asıl önemli bir konu, o zamana kadar hiç yapılmamış olan, biraz evvel sildi alan arkadaşımız bunun başında bulunmuştur. Sayın Dr. Hâmit Koşay, arkeo-

Trakya Vize tmlsnde bulunan altın yüzük

lojiye ehemmiyet verilmesidir. Çünkü memleketimizde birçok tarihi zenginlikler vardır. Fakat o zamana kadar hepsinin ecnebi heyetler tarafından arkeolojik kazıları yapıyordu. Tarih Kurumu kurulduktan sonra, tüzüğüne de konmuştur. Türk heyetleri de bu araştırmaları yapabilirler. Buna itiraz edenler de oldu. Bu hususta biz de daha yetişmiş kimseler yok diye. Nitekim 1933'te Ankara yakınında Ahlatlıbel'de arkeolojik çalışmalar başlamış, 1935'te Alacahöyük'te. Burada bir ay zarfında büyük ve değerli eserler meydana çıkarılmıştır. Bu suretle yurdumuzun asıl arkeolojik ve tarihi kaynaklarına da inilmiş ve bunlar bugün değerlendirilmiştir. O tarihten itibaren pek çok değerli arkeologlarımız yetişmiş ve çeşitli yerlerde kazı yapılmakta ve yayınları olmaktadır.

Tarih Kurumu'nun 50 yıllık hayatı içinde bu çalışmalarını, yayınlarını ve müzelerimizin bu bulunan eserlerle zenginleşmelerini görebiliriz.

Ben şimdi müsaade ederseniz Atatürk'ün son olarak, hastalık devrinde gördüğü ve üzerinde hassasiyetle durduğu iki meseleden bahsedeceğim. O da Tarih Kurumu'nun yayınları arasında Sayın Uluğ İğdemir'in idaresinde hiç aksatmadan çıkan Belleten mecmuamızdır. Atatürk hastalığı esnasında birçok şeyler okuyordu. Tarih Kurumu'nun bürosu da zaten saraydaydı. Tarih Kurumu'nun çalışmaları ile daima ilgilenir ve bana sorardı. Kendisinin de son gördüğü kitaplardan biri Belleten olmuştur. "Devam ediniz, bunları mutlaka geliştiriniz", diye de emirler vermiştir.

Bir taraftan da dediğim gibi kazı işleriyle de çok ilgileniyordu. O sırada haber verdiler, Trakya tümülüslerinde kazı yapılmış ve değerli belgeler bulunmuş. Ben, gittim, gördüm. Hakikaten çok hoşuma gitti. O zaman müze Müdürü Aziz Ogan'a sordum, acaba bunları Atatürk'e gösterebilir miyiz? Döndüğümde derhal getiriniz, dedi. Saraya bu eşyalar getirildi. Bunlar pek çoktur. Elimde bir listesi var ama bunların hepsini size okuyacak değilim. Yalnız enteresan olan Atatürk'ün doğrudan doğruya ilgilenmesi ve bunun devam ettirilmesi için teşvikidir.

Bunlardan bir tanesi altın yüzüktür. M.Ö. ki devreye aittir. Üzerinde ortada bir vazö ve iki yanında leylek ve tilki. Bunlar son gördüğü arkeolojik eserlerdir ve bugün İstanbul müzesindedirler. Yani Lafontain'in hikâyesi bizim eserlerimizde ta eski devirlerden itibaren bulunmuştur. O bakımdan önemlidir.

Genel Müdürümüz Uluğ İğdemir yıldönümlerinin hesaplanmasında çok hassastır. Atatürk'ün 100. doğum yıldönümünü konuşurken, (73'te Cumhuriyetin ilanının 50) yılı idi, o zaman bir de hesapladık ki, Tarih Kurumu'nun da aynı yıl 50. yılı oluyor. Onun için iki yıldönümün bir araya gelmesi bizim için de bir mutluluktur. Çünkü bu vesile ile sizlere Tarih Kurumu'nun neler yapabildiğini daha da neler yapmak istediğini bildirmek, göstermek emelindeyiz. Şuna da inanıyorum ki, o hatıramı yeniden canlandırdım, okul kitabında okuduğumdan bugüne, hakikaten çok ileriye gitmiş durumdayız. Türk medeniyetine ait, ben şahsen sadece kendimi buna verdim, tabii zor oluyor birçok vesikaları bulmak; fakat bulunduğu zaman da hem kendimiz iftihar ediyoruz hem de dış âleme Türk medeniyetini tanıtmış oluyoruz. Bu durumda Atatürk'ün direktifi yapılmış oluyor.

Teşekkür ederim, beni dinlediğiniz için.

Genel Müdür Uluğ İğdemir'in Konuşması

Bugün Atatürk'ün büyük eseri Türk Tarih Kurumu'nun 50. kuruluş yıldönümünü kutluyoruz. Bu tarih benim de Türk Tarih Kurumu'ndaki 50. hizmet yılıdır. Bu nedenle o günlerin heyecan dolu anılarını anlatmama ve Kurum'un 50 yılda neler yaptığının bir özeti sunmama izin vermenizi dileyeceğim.

Atatürk gençliğinden beri tarihe karşı ilgi duymuş bir kişidir. Doğu cephesinde Kolordu Komutanı bulunduğu sırada tuttuğu küçük anı defterinde okuduğu felsefe, edebiyat kitapları arasında tarihlerden de söz eder. 10 Aralık 1916 günkü anılarının bir bölümünde şöyle der: "Arıburnu raporunu okuttum. Sonra Neşet Bey Çapakçur cephesine ait muharebe takririni okudu. Badehu yeni gelmiş olan istihkâm yüzbaşısı Fuat Efendi'ye hayvamlarımı gösterdim. Sonra tekrar ikametgâhıma geldim. Kemal Bey'in Tarih-i Osmanî'sini takibe başladım. Yemekten evvel Emin Bey'in şiirleriyle Fikret'in Rûbab-ı Şikeste'sinden aynı zeminde bazı parçalarını okuyarak bir mukayese yapmak istedim. İki de başka başka güzel. Ancak Türkçe olanda da diğerinde de aynı derecede Arapça, Farsça kelimat var. Fark biri parmak hesabı, diğeri değil."

Prof. Dr. Afet İnan Atatürk'ün sürekli olarak tarih çalışmalarına başladığı tarihi şöyle saptar:

"1928 yılında Fransızca coğrafya kitaplarının birinde Türk ırkının sarı ırka mensup olduğu ve Avrupa zihniyetine göre ikinci (secondaire) nevi bir insan tipi olduğu yazılı idi. Kendisine gösterdim ve bu böyle midir? dedim.

— "Hayır, olmaz bunun üzerinde meşgul olalım, sen de çalış" dediler."

Atatürk bundan sonra Türk tarihi üzerinde yoğun bir çalışmaya başlar.

23 Nisan 1930 da Ankara'da toplanan Türkocakları Kurultay'ında Atatürk'ün isteği ile Kurultay'ın Aksaray delegesi ve Ankara Müzik Öğretmen Okulu Tarih Öğretmeni Bayan Afet, Atatürk'ün de bulunduğu Kurultay'ın 28 Nisan toplantısına kırk imzalı bir önerge verir. Bu önergede "Türk tarih ve medeniyetini ilmi surette tetkik etmek için hususi ve daimi bir heyetin teşkiline karar verilmesini teklif ederiz" denmektedir. Önergeyi inceleyen Yasa Encümeni Türkocakları yasasına "Merkez heyeti Türk tarih ve medeniyetini ilmi bir surette tetkik ve tettebbü etmek vazifesiyile mükellef olmak üzere bir Türk tarih heyeti teşkil eder" maddesini ekler.

Kurultay'ın oybirliği ile kabul ettiği bu madde üzerine Merkez Heyeti 16 üyeden oluşan "Türkocağı Türk Tarihi Tetkik Heyeti"ni kurdu. Bu heyet bir yıl çalışarak 606 sayfalık "Türk Tarihinin Ana Hatları" adlı bir eser hazırladı. Bu eserden yalnız 100 nüsha basılarak bilim adamlarının eleştirisine sunuldu. Bu eserle bizim tarih tezi dediğimiz tez ortaya konmuş oluyordu.

10 Nisan 1931 de toplanan Türkocakları olağanüstü Kurultay'ı Türkocaklarının kapanmasına karar verince "Türkocakları Türk Tarihi Tetkik Heyeti"nin türesel bir niteliği kalmamış olduğundan, 12 Nisan 1931 de 16 kişilik heyet "Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti"ni kurarak bir Yönetim Kurulu seçti. Bu kurul aynı tarihte İçişleri Bakanlığına başvurdu ve Dernekler Kanunu'na göre Cemiyet'in onaylanmasını istedi. Bu dilekçenin altında başkan olarak Cumhurbaşkanlığı Genelsekreteri

Büyükelçi Tefvik (Bıyıklıoğlu), başkan vekili Çanakkale Milletvekili Samih Rifat, başkan vekili İstanbul Milletvekili Yusuf Akçura, Genelsekreter Aydın Milletvekili Dr. Reşit Galip, veznedar Bolu Milletvekili Hasan Cemil (Çambel)'in imzaları vardır. İçişleri Bakanlığı bu dilekçe üzerine: "Ünvan ve maksadı tesisi yukarıda yazılı olan "Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti"nin nizamnamesi tevdi edilmiş olduğundan, Cemiyetler Kanunu'na tevfikan işbu ilm-ü haber verildi." kaydıyla 15 Nisan 1931 de Cemiyet'i yasalastırdı. 1935 de Cemiyet'in adı "Türk Tarih Kurumu"na çevrildi. 12 maddeden oluşan Kurum'un ilk tüzüğünün birinci maddesi şöyledir:

Madde 1 — Türkiye Cumhuriyeti Reisi Gazi Mustafa Kemal hazretlerinin yüksek himayeleri altında ve Ankara şehrinde "Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti" adlı ilmi bir cemiyet kurulmuştur."

Atatürk, Kurum'a kısa bir süre içinde liseler için tarih kitapları hazırlanması buyruğunu verdi. 19 Temmuz 1931 de Türkocağı binasının doğu salonunda Atatürk'ün başkanlığında yapılan toplantıda Başkan Tefvik Bıyıklıoğlu Atatürk'e liseler için hazırlanan tarihin birinci cildinin müsveddelerini sundu. Atatürk bu müsveddeleri toplantıda bulunan Milli Eğitim Bakanı Esat Bey'e vererek hemen basılmasını ve öğretim yılına kadar yetiştirilmesini istedi.

Temmuz sonuna doğru Türk Tarih Kurumu benimle bir daktilodan oluşan kadrosu ve dosyalarıyla Atatürk'le birlikte İstanbul'a taşınarak Dolmabahçe Sarayı'nda ayrılan özel dairesinde tarihin öteki ciltlerini hazırlamaya başladı. Türkocağında yapılan toplantıda rahmetli Yusuf Akçura, Kurum üyelerinden rahmetli Zakir Kadiri Ugan'a hazırlattığı İslam tarihi müsveddelerini vermişti. Atatürk bu müsveddeleri yanına alarak Yalova'da incelemişti. Atatürk İslam tarihini çok iyi bilirdi. Halifeliğin kaldırılışı sırasında Hilâfet hakkında yaptığı geniş açıklama bunu gösterir. Atatürk Zakir Kadiri Ugan'ın hazırladığı İslam tarihini hiç beğenmemişti. Bunun üzerine 16 ve 23 Ağustos 1931 tarihlerinde Kurum Başkanı Tefvik Bıyıklıoğlu'na yazdığı mektuplarda, geçerliliğini bugün dahi yitirmeyen, direktifler vardır. Bu direktifler Atatürk'ün tarih araştırmalarında ne kadar objektif ve bilimsel bir tutum içinde olduğunu açıkça gösterir. Bu mektuptan bazı parçaları aktarmaya izin vermenizi dileyeceğim.

Atatürk mektubunda şöyle diyor:

"Zakir Kadiri Bey'e hazırlattığımız İslam tarihi notlarının Muhammed devrine ait olan ilk sayfasından sonraki parçalar, teessüfle söylemeye mecburum ki, hiç de bir mütehassısın kafasından, kaleminden ve tertibinden çıkmışa benzemiyor. Zakir Kadiri yazılarını olduğu gibi büyük itina ile hazırlanmakta olan mektep kitaplarına koymakta hiç isabet olmayacağı fikrindeyim". Bundan sonra Atatürk Kurum'a şu öğütlerde bulunuyordu:

"Her işin esas hedefine kısa ve kestirme yoldan varmak şayanı arzu olmakla beraber, yolun makul, mantıki ve bilhassa ilmi olması şarttır."

"Biz daima hakikat arayan ve onu buldukça ve bulduğumuza kani oldukça ifadeye cür'et gösteren adamlar olmalıyız."

"Tarih yazmak, tarih yapmak kadar mühimdir. Yazan yapana sadık kalmazsa değişmeyen hakikat, insanlığı şaşırtacak bir mahiyet alır."

Atatürk birinci mektubunu şöyle bitirmektedir:

“Türkiye’de âli riyasetinizde ilk teşekkül eden tarih cemiyetinin büyük dikkat intibahını kullanarak şimdiye kadar bütün dünya milletleri içinde teşekkül etmiş emsaline fâik bir vaziyet alacağına emin olarak size selam ve hürmetlerimi gönderirim.”

Atatürk Zakir Kadiri Bey’in yazdığı İslam tarihini beğenmeyerek bunun bir bölümünü yeniden yazmıştır. Bu münasebetle Kurum’a gönderdiği mektubunda: “Size verdiğim ilk notlarımla beraber şimdi gönderdiğim Hulefai Râşidîn devri notları da yüksek cemiyetinizin behemehal tenkit nazarından geçmelidir.” demektedir ve İslam tarihinin öteki bölümlerini yazan Şemseddin Günaltay’ın müsveddelerini okuduktan sonra 23 Ağustos tarihli mektubunda da şöyle söylemektedir:

“Şemsettin Bey’in hazırladığı notlardan okuduğum kısımlarını fevkalade enteresan ve kıymetli buldum. Bunlardan mülhem olarak yeniden size verdiğim notlara ufak bir ilave yaptım.”

1931 yazı Türk Tarih Kurumu için yoğun bir çalışma yılı olmuştur. Kısa bir sürede liseler için ilk önce 3 cilt sonra da bir cilt olmak üzere dört ciltlik tarih kitapları hazırlanmıştır. Birkaç ay içinde bu eserlerin hazırlanmasının Atatürk’ün çalışma yöntemleriyle mümkün olabileceği unutulmamalıdır.

Atatürk yeni tarih görüşünün ve tarih öğretiminde tutulacak yolun öğretmenlere anlatılması için 1932 Temmuz’unda tarih öğretmenleri için bir kurs düzenlenmesi buyruğunu verdi. Milli Eğitim Bakanlığı ile birlikte 2-11 Temmuz 1932 tarihleri arasında düzenlenen bu kursa birinci Türk Tarih Kongresi adı verildi ve tutanakları Milli Eğitim Bakanlığınca yayımlandı.

Atatürk yurt gezileri sırasında mutlaka okulları ziyaret eder ve özellikle tarih derslerine girerek öğrencilere sorular sorardı. Eskişehir’de yaptığı böyle bir ziyarette gördüklerinden memnun kalarak Kurum hakkındaki övgülerini Bayan Afet İnan vasıtasıyla Kurum’a iletmış, buna Kurum’un o zamanki başkanı Yusuf Akçura bir telgrafla teşekkür etmişti. Atatürk bu telgrafa Balıkesir’den 21.1.1933 de şu yanıtı vermiştir:

Akçura Yusuf Bey
Türk Tarih Cemiyeti Reisi
Ankara

Yalnız Eskişehir’de değil, gezdiğim diğer yerlerde de feyizli mesainizin semercelerini sevinçle görmekteyim. Cemiyetinizin bu yolda millete ifa etmekte olduğunuz ve edeceğiniz hizmet ölçülemeyecek kadar büyüktür. Azanın gözlerinden operim efendim.

Reisicumhur
GAZİ M. KEMAL

İşte Türk Tarih Kurumu’nun kuruluşu ile ilk yıllarının öyküsü kısaca budur. Şimdi Kurum’un 50 yılda yaptığı işleri ana hatlarıyla belirtmeye izin vermenizi dileyeceğim. Bunları şu ana bölümlerde toplamak mümkündür:

- 1 — Genel Çalışmalar
- 2 — Yayınlar

- 3 — Kitaplık
- 4 — Kongreler
- 5 — Kazılar
- 6 — Basımevi
- 7 — Dünya bilim kurumlarıyla ilişki
- 8 — Konferanslar
- 9 — Atatürk'ün 100. doğum yılı çalışmaları
- 10 — Binamız.

Kurum üyeleri uzman oldukları alanlarda özel çalışmalarını yürütürlerken Kurum'un amacına uygun olarak şu çalışmalar yapılmaktadır:

1 — Türk tarihi kaynaklarının araştırılması ve yayımlanması: Yayınlarımızın çeşitli dizilerinde bu araştırmalardan bugüne kadar 65 yapıt çıkmıştır.

2 — Türkiye tarihinin araştırılması: Yaptığımız kazılardan elde edilen sonuçlar ve bunların raporları bu bölümdeki çalışmalarımızı yansıtır.

3 — Çeşitli monografiler: Üyelerimizin ve üyelerimiz dışında tarih uzmanlarının amaçlarımıza uygun yapıtları VII. dizi içinde yayımlanmaktadır. Bunların sayısı 83 tür.

4 — Türk ve Türkiye tarihine dair kaynak ve incelemelerin dilimize çevrilmesi: Bunlardan 9 tanesi basılmıştır. 151 tanesi yazmalar halinde araştırmacıların yararlanmasına sunulmaktadır.

5 — Türk - İslam devri yazıtlarının derlenmesi: Tarihi anıtlarımızın yoğun olduğu illerimizde 1065 anıt incelenmiş, bunlara ait 235 vakfiye, 1217 yazıt, 602 mezar yazıtı kopya edilmiş, 1474 fotoğraf çekilmiş, 63 plan yapılmıştır. Ayrıca İstanbul'da 206 mezarlık ve hazire incelenerek 13.456 mezar yazıtı derlenmiştir. Kurum bugün çeşitli illerdeki Türk - İslam yazıtlarının bir estampaj koleksiyonuna sahiptir. Bunların sayısı 1121 dir.

6 — Atatürk ve Türk Devrimi Araştırma Merkezi'mizin çalışmaları sonunda 67.276 kupür, 679 tefrika, 76.247 makale ve haber fişi derlenmiş bulunmaktadır.

7 — Türk tarihinin büyük olaylarının ve Türk büyüklerinin anılması:

a) 21 Haziran 1937 de büyük Türk bilgini ve filozofu İbn-i Sina'nın 900. ölüm yıldönümü için 900 sayfalık anma kitabı çıkarılmış, bu yıl da 1000. doğum yılı için bir anma kitabının hazırlanmasına başlanmıştır.

b) Doğumunun 500. yılı dolayısıyla büyük Türk şairi ve dilcisi Ali Şir Nevâî için 9 Şubat 1941 de Ankara'da bir tören düzenlenmiş ve bir broşür yayımlanmıştır.

c) 1947 de Kurumumuzun rahmetli üyesi Hail Ethem Eldem için 2 ciltlik bir anma kitabı çıkarılmıştır.

ç) 29 Aralık 1950 de büyük Türk bilgini ve filozofu Farabî 1000. ölüm yıldönümünde anılmış, Boşluk (Halâ) üzerine yazdığı bir makalesi Türkçe ve İngilizce olarak yayımlanmış, Belleten'in bir sayısı Farabî'ye ait araştırmalara ayrılmıştır.

d) İstanbul'un Türkler tarafından alınmasının 500. yıldönümü nedeni ile yayınlarımız arasında bir dizi açılmış ve 8 eser yayımlanmıştır.

e) 20 Aralık 1957 de Kâtip Çelebi'nin 300. ölüm yıldönümü dolayısıyla bir tören düzenlenmiş, yaşamı ve eserleri hakkında 225 sayfalık bir eser yayımlanmıştır.

f) Edirne'nin Türkler tarafından alınmasının 600. yıldönümü dolayısıyla 9-12 Eylül 1963 tarihleri arasında Edirne'de bir seminer düzenlenmiş, burada verilen 12 konferansla 22 araştırma 350 sayfalık resimli bir kitap olarak basılmıştır.

g) 3 Kasım 1964 de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Tanzimat'ın 125 inci yıldönümü dolayısıyla bir seminer düzenlenmiştir.

h) Kanuni Sultan Süleyman'ın 400. ölüm yıldönümü dolayısıyla 7 Eylül 1966 da İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde üç gün süren bir seminer düzenlenerek 15 bildiri okunmuş, bunlarla birlikte yapılan araştırmalar "Kanuni Armağanı" adı altında ve 396 sayfalık bir kitap halinde yayımlanmıştır.

i) Doğu bilimlerinin büyük bilgini Necati Lugal için 1968 de 67 makaleden oluşan 797 sayfalık bir anma kitabı çıkarılmıştır.

j) Anadolu'nun yeniden ve kesin olarak Türkleşmesini sağlayan 1071 Malazgirt Savaşı'nın 900. yıldönümünde 26 Ağustos 1971 de Malazgirt'te bir tören, 12-14 Ekim 1971 tarihleri arasında da Ankara'da "Selçuklu Tarih ve Uygarlığı" konusunda 21 bildiriden oluşan bir seminer düzenlenmiş, bunlar zengin resimlerle 466 sayfalık bir eser halinde "Malazgirt Armağanı" adı altında basılmıştır.

k) 25 Kasım 1972 de Malazgirt kahramanı ve büyük Selçuklu Sultanı Alp Arslan'ın 900. ölüm yıldönümü dolayısıyla bir anma töreni düzenlenmiştir.

l) Cumhuriyet'in 50. yıldönümü dolayısıyla 23-26 Ekim 1973 tarihleri arasında bir seminer düzenlenmiş ve başta İnönü olmak üzere Kurum üyeleri 8 bildiri ile katılmıştır. Bu bildiriler 170 sayfalık bir kitap halinde basılmıştır.

m) 1973 de üyelerimizden rahmetli Prof. Arif Müfid Mansel için 3 ciltlik "Arif Müfid Mansel Armağanı" adlı bir kitap yayımlanmıştır.

n) Büyük Türk bilgini Beyruni'nin 1000. doğum yılı dolayısıyla 23 Kasım 1973 de anma töreni düzenlenmiş ve 301 sayfalık "Beyruni'ye Armağan" kitabı çıkarılmıştır.

o) Rahmetli üyemiz Prof. İsmail Hakkı Uzunçarşılı için 1976 da 30 makaleden oluşan bol resimli 494 sayfalık "İsmail Hakkı Uzunçarşılı'ya Armağan" kitabı yayımlanmıştır.

p) Atatürk'ün Büyük Söylev'ini Cumhuriyet Halk Partisi'nin 15-20 Ekim 1927 tarihleri arasında toplanan İkinci Kurultayında okumasının 50. yıldönümü nedeni ile İstanbul Üniversitesi Atatürk Devrimleri Araştırma Enstitüsü ile birlikte 17-19 Ekim 1977 de Ankara'da bir seminer düzenlenmiş ve bu seminere sunulan 11 bildiri 286 sayfalık bir kitap halinde yayımlanmıştır.

r) Türk Harf Devrimi'nin 50. yılı dolayısıyla Türk Tarih Kurumu Atatürk ve Türk Devrimi Araştırma Merkezi 3-4 Kasım 1978 tarihlerinde bir sempozyum düzenlemiştir. Bu sempozyuma 17 bildiri sunulmuştur. Bildiriler kitap halinde basılmaktadır.

Yayımlarımız :

Yayımlarımıza gelince: XXIII dizi içinde 1980 yılı sonuna kadar yayımladığımız yapıtların sayısı 390 cildi bulmuştur. Basılmakta olanların sayısı ise 20 dir.

Adını Atatürk'ün koyduğu Belleten'imiz 1937 den beri yılda 4 sayı olarak hiç aksamadan çıkmakta, kırk dördüncü cildini tamamlamış bulunmaktadır. Belleten'in 1981 yılına ait birinci sayısı ise müstakil bir cilt olarak Atatürk'ün kutsal anısına ayrılmış ve yayınlanmıştır. Bundan başka yılda iki defa çıkardığımız ve arşiv belgelerini yayımlayan "Belgeler" adlı dergimizin onüçüncü cildi çıkmış bulunmaktadır.

Belleten'imizle yayınlarımızı dünyanın çeşitli akademi, üniversite ve bilim kurumlarından 327 si ile değiştirmekteyiz. Bu yoldan kitaplığımıza her yıl ortalama 1500 civarında kitap ve dergi gelmektedir.

Kitaplığımız :

Tarih ve arkeoloji alanında yurdumuzun en büyük kitaplığı olan kitaplığımızın 1980 sonundaki varlığı kitap, dergi ve yazma olarak 148.604 tür. Henüz tasnifi yapılmamış olan Prof. Tanci ve Prof. Hikmet Bayur'un kitapları buna dahil değildir. Bunlar da 8000 civarındadır. Kitaplığımız bundan başka çeşitli bağışlarla elde edilmiş zengin bir arşiv ve fotoğraf koleksiyonuna sahip bulunmaktadır. Bunlar arasında Namık Kemal, Ziya Gökalp, Kâzım Orbay, Halil Ethem Eldem, Osman Ferit Sağlam, Süheyl Ünver, Cemal Paşa, Zeki Oral, Ali Galip Bekel, Haluk Cemil Tanju, Tevfik Bıyıklıoğlu, Rahmi Katoğlu, Enver Paşa, İnönü, Hikmet Bayur, Uluğ İğdemir arşivleri sayılabilir.

Kongrelerimiz :

Gerek üyelerimizin, gerekse yerli ve yabancı bilim adamlarının yeni buluşlarını bilim dünyasına sunmak amacıyla 1932 den beri her beş yılda bir düzenlediğimiz Türk Tarih Kongrelerinin dokuzuncusu bu yıl 21-25 Eylül 1981 tarihleri arasında yapılacak, bu kongrede Atatürk ve Cumhuriyet seksiyonuna ağırlık verilecektir.

Kazılar :

Tüzüğümüzün amaç maddesinde Kurum "Türk ve Türkiye tarihini aydınlatmaya yarayacak belge ve malzemeyi elde etmek için gereken yerlere inceleme, kazı ve bunlarla ilgili araştırma yapmak üzere gereken kişileri tek veya heyet halinde gönderir" denilmektedir. Kurumumuz bu hükme uyarak ilk defa kendi olanaklarıyla 1935 de Alacahöyük'te kazılara başlamıştır. 1933 de Ahlatlıbel'de Kurum'un o zamanki Genel Sekreteri ve Milli Eğitim Bakanı rahmetli Dr. Reşit Galip'in bakanlık bütçesinden sağladığı para ile üyelerimizden Dr. Hâmit Koşay'ın başkanlığındaki bir heyetin yaptığı kazı da Kurum'un ilk kazısı sayılabilir. Atatürk'ün emir ve arzusu ile başlayan bu kazılara Kurum bugüne kadar hiç aksatmadan devam etmiştir. 1935 den bu yana yurdun çeşitli yerlerinde yaptığımız kazı ve arkeolojik araştırmaların sayısı ellidördü bulmuştur. Bunlardan on yerde kazılar hâlâ sürdürülmektedir. Kazılardan elde ettiğimiz sonuçların raporlarını yayınlamamızın beşinci dizisi içinde çıkarmaktayız. Türkçe ve bir yabancı dilde çıkan kazı raporlarımızın sayısı 1980 sonuna kadar 38 i bulmuştur, bir rapor basılmaktadır. Başta Ankara olmak üzere İstanbul, Kayseri ve Konya müzelerinin en değerli eserleri kazılarımızdan çıkan eserlerden oluşmaktadır.

Basımevimiz :

Kurumumuzun kurulduğu ilk yıllarda kitaplarımızı Milli Eğitim Bakanlığı'nın İstanbul'daki Basımevinde bastırmakta idik. İkinci Dünya Savaşı sırasında çeşitli nedenlerle çıkan zorluklar üzerine o zaman Kurum'un içinde çalıştığı Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi'nin bodrum katında elle yapılan bir dizgi atölyesiyle kullanılmış bir baskı makinesi ve bir cilt atölyesinden ibaret günde bir forma kapasiteli küçük Basımevimizi kurmuştuk. 1951 de şimdiki Basımevimizin binasını yaparak Basımevimizi buraya taşıdık. Bugün Basımevimiz 250-300 işçisi, en son sistem dizgi, baskı ve cilt makineleriyle Türkiye'nin en güçlü basımevi olduğu gibi, dünyada da sistem bakımından telefon rehberi basan sekizinci basımevi düzeyine yükselmiştir. Basımevi Kurumumuzun arkasındaki binadan başka Siteler'de iki büyük binayı işgal etmektedir. Basımevimiz, Sincanköy'deki organize sanayi alanında aldığımız 20 bin metrekare arsa üzerine yapacağımız bina bittikten sonra daha verimli duruma gelecektir.

Dünya Bilim Kurumları ile ilişki :

Kurumumuz kurulduğu günden beri dünya bilim kurumlarıyla devamlı ilişki kurmuş ve bu ilişkileri başarılı olarak sürdürmüştür. Bugün uluslararası 4 bilim kurumunun üyesi bulunmaktayız. 1932 den bu yana uluslararası 118 kongre, sempozyum ve kolokyuma Kurumumuz adına üyelerimiz katılmış ve orijinal bildiriler sunmuşlardır.

Konferanslar :

Yıllardan beri her yıl düzenlediğimiz Atatürk Yıllık Konferanslarının on-dokuzuncu dizisi, bu yıl 100. doğum yılı nedeni ile Atatürk'ün anısına adanmıştır. 5 Aralık 1980 de başlayan bu konferanslar 15 günde bir verilmektedir. Konferanslar 5 Haziran'da sona erecektir. Atatürk Konferansları ayrı bir dizi içinde yayınlanmaktadır, şimdiye kadar 7 cilt çıkmıştır.

Atatürk'ün 100. doğum yılı çalışmaları :

Atatürk'ün 100. doğum yılını kutlama çalışmalarına Kurumumuz önderlik etmiştir. 1973 yılında Kurumumuzun yapacağı işlere ait düşünülen çalışma planı 1974 Genel Kurulumuzca onaylanmış, 1976 da XIII. Kongremizde bu planın açıklanması üzerine o zamanki Cumhurbaşkanı Sayın Fahri Korutürk bununla ilgilenerek hükümetin yapacağı çalışmalar hakkında bizden bir plan istemiştir. Hazırlanan 6 maddelik program 17.11.1977 tarihinde Cumhurbaşkanı'na sunulmuştur.

Kurumumuzun kendi çalışmaları için hazırladığı plan şunları kapsamakta idi:

a) Çeşitli Yayınlar: 13 eserin basımı planlanmış, bunlardan 3 tanesi çıkmış, üç tanesi de Basımevine verilmiş bulunmaktadır. Atatürk'ün Büyük Söylev'inin esas ve bugünkü dile çevrilmiş metinleri karşılıklı ve ayrıca metinlerde geçen özel adlarla olayların açıklanması suretiyle yeni bir baskısının ilerlemekte olduğunu anımsatmak isterim.

b) Kongre, konferans ve seminerler: 1 — IX. Türk Tarih Kongresi Atatürk ve Cumhuriyet dönemine ağırlık verilerek suretiyle 21-25 Eylül 1981 tarihleri arasında toplanacaktır. 2 — 21 Mayıs'ta Atatürk ve laiklik, Atatürk ve tarih konularını içeren bir sempozyum düzenlenecektir. 3 — Atatürk Konferanslarının XIX. dizisi konuları tümü ile Atatürk ve devrimlerine ayrılmış 14 konferansla 5 Aralık 1980 de başlamıştır.

c) Atatürk ve devrimlerini en iyi yorumlayan üç esere ellişer bin lira ödül verilecektir. Bu yarışmaya 5 yapıt katılmıştır. Yapıtlar Seçici Kurulca incelenmektedir. Kazanan yapıtların ödülleri Mayıs ayı içinde düzenlenecek bir törenle verilecektir.

Binamız :

Yapımına 1963 yılında başlanan binamıza 1967 yılında taşındık. Binamız 1980 de Ağahan Mimari Ödülünü kazanmıştır. 200 projenin katıldığı yarışmada 15 proje ödüllendirmeye layık görülmüştür, bunlardan birisi bizim binamızdır. Dünyanın en ünlü mimar ve şehircilerinden oluşan büyük jüri "Tarihsel içerikle uyum araştırması" başlığı altındaki kararında binamızı şöyle değerlendirmiştir:

"Çağdaş yapı teknolojisini geleneksel fikir ve ilkelerle birleştiren bir mimari anlatım biçimine giden yolda bir aşama oluşturan Türk Tarih Kurumu binasına "Tarihsel içerikle uyum araştırması" ödülünün verilmesi kararlaştırılmıştır. Binada bellibaşlı işlevsel hacimlerin bir merkezi avlu çevresinde toplanması, Osmanlı yapılarının içe dönük kişiliğini yansıtırken, İslami mimarinin bütünlüğü ilkesi de parçaların bütüne olan ilişkisini belirtmekte bir düzenleme aracı olarak kullanılmıştır. 1930 lardan bu yana Ankara'da yapılan binaların belirgin ortak özelliği olan uluslararası üsluba bir tepki olan bu bina, geleneklerden neler öğrenilebileceğinin bir örneği ve daha geçerli bir mimari diline işaret eden bir ölçüdür."

19 Eylül 1980 de Kerim Ağahan'ın imzasıyla Genel Müdürümüze gelen bir yazıda "Büyük jürinin ödüllendirmeye değer bulduğu 15 proje arasında Türk Tarih Kurumu'nun da yer aldığını size bildirmekten şeref duyarım." denmekte ve 23 Ekim 1980 de Lahor'da yapılacak ödül verme törenine binamızın mimarı ile Genel Müdürümüz çağrılmakta idi. Tören ünlü Türk hükümdarı Cihangir tarafından inşa edilen Şalamar Parkında düzenlenmiş ve bronz plaket ile berat Pakistan Devlet Başkanı ile Kerim Ağahan tarafından mimarımıza ve Genel Müdürümüze verilmiştir.

Bu uzun açıklamalarımı sabırla dinlemek lütfunda bulunduğunuz için hepinize candan teşekkür eder, saygılarımı sunarım.